

ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТАНИЛЦУУЛГА

Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуульд
нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай
хуулийн төслийн талаар

Нийгмийн даатгалын ерөнхий хууль¹-д нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг 4 зүйлтэйгээр боловсруулсан бөгөөд энэ нь уг хуульд оруулж байгаа 2 дахь удаагийн өөрчлөлт болох юм.

1.Хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйлийн 1 дэх заалтаар Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуулийн “Нийгмийн даатгалын шимтгэл ногдох орлогын бүрэлдэхүүн” гэсэн 19 дүгээр зүйлд “Ажил олгогчийн нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөх сарын цалин хөлс, түүнтэй адилтгах орлогын дээд хэмжээ тухайн үед мөрдөж байгаа сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 10 дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцүү байна.” гэсэн 19.5 дахь хэсэг нэмэхээр тусгасан талаар:

Монгол Улсын Их Хурлын 1994 онд баталсан Нийгмийн даатгалын тухай хуульд даатгуулагчийн шимтгэл төлөх, тэтгэвэр, тэтгэмж тогтоолгох хөдөлмөрийн хөлс, түүнтэй адилтгах орлогын дээд хэмжээг тусгаагүй байсан нь даатгуулагчид тэтгэвэр тогтоолгохын өмнө өндөр цалин хөлс зохиомлоор авах, аж ахуйн нэгж, байгууллагууд ч энэ сонирхлыг хөхүүлэн дэмжих хандлагатай болсон нь нийгмийн даатгалын сангийн ачааллыг зохиомлоор хүндрүүлэх бодит нөхцөлийг бий болгожээ². “Нийгмийн даатгалын тухай хуулиудад нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулиудыг хэрэгжүүлэх зарим арга хэмжээний тухай” Монгол Улсын Их Хурлын 1996 оны 10 дугаар тогтоолоор³ 1996 онд баримтлах хөдөлмөрийн хөлс, түүнтэй адилтгах орлогын дээд хэмжээг тогтоохыг Засгийн газарт даалгасны дагуу “Нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөх, тэтгэвэр, тэтгэмж тогтоолгох сарын хөдөлмөрийн хөлс, түүнтэй адилтгах орлогын дээд хэмжээ тогтоох тухай” Монгол Улсын Засгийн газрын 1996 оны 80 дугаар тогтоол⁴ батлагдаж, даатгуулагчийн нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөх сарын хөдөлмөрийн хөлс, түүнтэй адилтгах орлогын дээд хэмжээг 80,000 төгрөгөөр тогтоосон.

Үүний дараа Монгол Улсын Засгийн газрын 1998 оны 6 дугаар сарын 10-ны өдрийн 92 дугаар тогтоолоор даатгуулагчийн нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөх

¹ 2023 оны 7 дугаар сарын 7-ны өдөр батлагдаж, 2024 оны 1 дүгээр сарын 1-ний өдрөөс эхлэх хүчин төгөлдөр болсон Монгол Улсын Нийгмийн даатгалын ерөнхий хууль <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=16760148379551>

² Монгол Улсын Засгийн газрын 2005 оны 2 дугаар сарын 2-ны өдрийн 22 дугаар тогтоолын зарим заалт Монгол Улсын Үндсэн хуулийн холбогдох заалтыг зөрчсөн эсэх тухай маргааныг эцэслэн шийдвэрлэсэн Үндсэн хуулийн цэцийн 2005 оны 12 дугаар сарын 4-ний өдрийн 02 дугаар тогтоол. Тус маргаанд Монгол Улсын Засгийн газрын итгэмжлэгдсэн төлөөлөгч Хууль зүй, дотоод хэргийн дэд сайд Ц.Сүхбаатар, Нийгмийн хамгаалал, хөдөлмөрийн яамны нийгмийн хамгааллын бодлого, зохицуулалтын газрын дарга Ч.Дагвадорж, Улсын нийгмийн даатгалын ерөнхий газрын стратеги төлөвлөлтийн хэлтсийн дарга Ц.Дашдондог нарын өгсөн тайлбараас. <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=1028>

³ <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=6379>

⁴ <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=3312>

сарын хөдөлмөрийн хөлс, түүнтэй адилтгах орлогын дээд хэмжээг тухайн үеийн хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 10 дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцүү байхаар тогтоосон⁵ бөгөөд үүнээс хойш даатгуулагчийн нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөх орлогын дээд хэмжээг хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 10 дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцүү байхаар тогтоон мөрдүүлж ирсэн нь одоогийн Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуульд туссан байна.⁶

Дээр дурдсанчлан даатгуулагч цөөн хэдэн сард хэт өндөр цалин орлогоос шимтгэл төлснөөр тогтмол цалинтай, нийгмийн даатгалын шимтгэлийг олон жил тасралтгүй төлж байсан даатгуулагчдаас илүү өндөр хэмжээгээр тэтгэвэр тогтоолгох боломжийг хаах зорилгоор даатгуулагчийн шимтгэл төлөх сарын хөдөлмөрийн хөлс, түүнтэй адилтгах орлогын дээд хэмжээг тогтоож, хязгаар тогтоожээ.

Тэгвэл ажил олгогчийн нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөх сарын цалин хөлсний сан, түүнтэй адилтгах орлогын дээд хэмжээнд хязгаар байхгүй, даатгуулагчийн сарын нийт хөдөлмөрийн хөлс, түүнтэй адилтгах орлогоор тогтоож байгаа нь шударга бус бөгөөд ажил олгогч аж ахуйн нэгж, бизнес эрхлэгчдэд нийгмийн даатгалын шимтгэлийн дарамт үүсгэж байна. Учир нь даатгуулагчийн шимтгэл төлөх сарын хөдөлмөрийн хөлс, түүнтэй адилтгах орлогын дээд хэмжээнд хязгаар тогтоож байгаа нь даатгуулагчийн нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэвэр, тэтгэмжийн хэмжээтэй уялддаг. Тэгвэл ажил олгогч даатгуулагчийн нийт цалин хөлс, түүнтэй адилтгах орлогоос тооцон нийгмийн даатгал шимтгэл төлдөг ч энэ нь даатгуулагчийн нийгмийн даатгалын сангаас авах тэтгэвэр, тэтгэмжийн хэмжээнд ямар ч нөлөө үзүүлдэггүй.

Иймд ажил олгогчийн нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөх сарын цалин хөлс, түүнтэй адилтгах орлогын дээд хэмжээг “даатгуулагчийн нэгэн адил” тухайн үед мөрдөж байгаа сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 10 дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцүү байх зохицуулалтыг хуулийн төсөлд тусгав.

2.Хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйлийн 2 дахь заалтаар Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуулийн “Нийгмийн даатгалын шимтгэлийг нөхөн төлүүлэх” гэсэн 24 дүгээр зүйлийн 24.1 дэх хэсэгт заасан нийгмийн даатгалын шимтгэлийг нөхөн төлүүлэх тохиолдолд “ажил олгогч Хөдөлмөрийн тухай хууль⁷-ийн 41.3-т заасныг зөрчсөн нь шүүх, хөдөлмөрийн эрхийн маргаан шийдвэрлэх эрх бүхий этгээд, хөдөлмөрийн хяналтын улсын байцаагчийн шийдвэрээр тогтоогдсон бол.” гэсэн тохиолдлыг 24.1.7 дахь заалт болгон нэмэхээр тусгасан талаар:

⁵ “Төрөөс тэтгэврийн шинэчлэлийн талаар 2021 он хүртэл баримтлах үндсэн чиглэл батлах тухай” Монгол Улсын Их Хурлын 1999 оны 38 дугаар тогтоолын хавсралтын 17-д “Тэтгэврийн даатгалын шимтгэл ногдуулах хөдөлмөрийн хөлс, түүнтэй адилтгах орлогын дээд, доод хязгаар тогтоох нь зүйтэй бөгөөд энэ зарчмыг тэтгэврийн дээд, доод хэмжээг тогтоох бодлоготой уялдуулан авч үзнэ.” гэж заасан.

⁶ Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуулийн 19 дүгээр зүйлийн 19.4 дэх хэсэг. “Нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөх, тэтгэвэр, тэтгэмж тогтооход баримтлах сарын цалин хөлс, түүнтэй адилтгах орлогын дээд хэмжээ нь албан журмаар даатгуулагчийн хувьд тухайн үед мөрдөж байгаа сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 10 дахин, сайн дураар даатгуулагчийн хувьд 7 дахин нэмэгдүүлсэнтэй тус тус тэнцүү байна.”

⁷ 2021 оны 7 сарын 1-ний өдөр батлагдаж, тухай бүр нэмэлт, өөрчлөлт орсон Хөдөлмөрийн тухай Монгол Улсын хууль <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=16230709635751>

Иргэний хууль⁸-д заасан ажил гүйцэтгэх, хөлсөөр ажиллах гэрээ болон тэдгээртэй адилтгах гэрээгээр ажиллаж байгаа хүнийг нийгмийн даатгалд албан журмаар даатгуулах зохицуулалтыг хүчингүй болгосон тохиолдолд ажил олгогч нь хөдөлмөрийн гэрээ байгуулах харилцаанд ажил гүйцэтгэх гэрээ, хөлсөөр ажиллах гэрээ болон тэдгээртэй адилтгах гэрээ байгуулж, нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөхгүй байх сөрөг үр дагавар үүсгэнэ гэх тайлбар байнга гардаг.

Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 41 дүгээр зүйлийн 41.3 дахь хэсэгт “Ажил олгогч, ажилтны хоорондын харилцаа нь энэ хуулийн 4.1.15-д заасан хөдөлмөр эрхлэлтийн харилцааны шинжтэй бол хөдөлмөрийн гэрээнээс өөр төрлийн гэрээ байгуулахыг хориглоно. Хөдөлмөрийн гэрээнээс өөр төрлийн гэрээ байгуулсан боловч уг харилцаа нь хөдөлмөр эрхлэлтийн харилцааны шинжийг агуулсан бол түүнийг хөдөлмөрийн гэрээ байгуулсанд тооцно.” гэж заасан. Хуулийн энэ зохицуулалтаас үзэхэд ажил олгогч хөдөлмөрийн эрхлэлтийн харилцааны шинжтэй харилцаанд өөр төрлийн гэрээ байгуулахыг хориглосон байх бөгөөд хэрэв үүнийг зөрчсөн тохиолдолд тухайн хүнтэй байгуулсан гэрээний нэршил, төрлөөс үл хамааран хөдөлмөрийн гэрээ байгуулсанд тооцохоор байна.

Хэрэв ажил олгогч ийм зөрчил гаргаагүй тохиолдолд уг ажилтан нь албан журмаар нийгмийн даатгалд хамрагдах субъект болж, ажил олгогч уг хүнийг албан журмаар нийгмийн даатгалд хамруулж, нийгмийн даатгалын шимтгэлийг зохих хувь хэмжээгээр төлсөн байх ёстой болно. Тэгвэл ийм зөрчил хожим илэрсэн тохиолдолд тухайн хугацаанд тооцогдох нийгмийн даатгалын шимтгэлийг нөхөн төлүүлэх асуудал үүснэ. Иймд Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 24.1.1 дэх заалтад зааснаар “ажил олгогч нийгмийн даатгалын шимтгэл ногдох цалин хөлсний сан, түүнтэй адилтгах орлогыг нуусан буюу хэмжээг нь санаатайгаар бууруулсан бол” нийгмийн даатгалын шимтгэлийг нөхөн төлүүлэх зохицуулалттай ч хөдөлмөрийн гэрээ байгуулах харилцаанд өөр төрлийн гэрээ байгуулж, нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөхөөс зайлсхийсэн тохиолдлыг илүү тодорхой зохицуулах үүднээс Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуулийн 24 дүгээр зүйлд “24.1.7.ажил олгогч Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 41.3-т заасныг зөрчсөн нь шүүх, хөдөлмөрийн эрхийн маргаан шийдвэрлэх эрх бүхий этгээд, хөдөлмөрийн хяналтын улсын байцаагчийн шийдвэрээр тогтоогдсон бол” нийгмийн даатгалын шимтгэлийг нөхөн төлүүлэх заалтыг нэмэхээр хуулийн төсөлд тусгасан.

Ажил олгогч хөдөлмөрийн эрхлэлтийн харилцааны шинжтэй харилцаанд өөр төрлийн гэрээ байгуулсан “хууль бус үйлдэл” нь хөдөлмөрийн хяналтын улсын байцаагчаас хэрэгжүүлсэн хяналт шалгалт, илрүүлсэн зөрчилд Зөрчлийн тухай хууль⁹-аар шийтгэл ногдуулсан хүчин төгөлдөр шийдвэр (шийтгэлийн хуудас), мөн энэ асуудлаар ажилтан, ажил олгогч хоёрын хооронд маргаан үүссэнээр хөдөлмөрийн эрхийн маргаан таслах комисс, сум, дүүргийн хөдөлмөрийн эрхийн маргаан зохицуулах гурван талт хороо, эсхүл шүүхийн хүчин төгөлдөр шийдвэрээр зөрчил тогтоогдох боломжтой. Иймд хөдөлмөрийн хяналтын улсын байцаагч, нийгмийн даатгалын улсын байцаагчид харилцан уялдаатай ажиллаж, хяналтаа сайн хэрэгжүүлж, энэ төрлийн зөрчлийг гаргуулахгүй байх, үйлдсэн зөрчлийг илрүүлж тухайн хугацааны нийгмийн даатгалын шимтгэлийг нөхөн төлүүлэх хууль зүйн бүрэн боломжтой.

⁸ 2002 оны 1 дүгээр сарын 10-ны өдөр батлагдаж, тухай бүр нэмэлт, өөрчлөлт орсон Монгол Улсын Иргэний хууль <https://legalinfo.mn/mn/detail/299>

⁹ 2017 оны 5 дугаар сарын 11-ний өдөр батлагдаж, тухай бүр нэмэлт, өөрчлөлт орсон Зөрчлийн тухай Монгол Улсын хууль <https://legalinfo.mn/mn/detail/12695>

3.Хуулийн төслийн 2 дугаар зүйлийн 1 дэх заалтаар Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуулийн 19 дүгээр зүйлийн 19.1.2 дахь заалтыг өөрчлөн найруулахаар тусгасан талаар:

ОДООГИЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ	ТӨСЛИЙН ХУВИЛБАР
<p>19.1.Даатгуулагч, ажил олгогчийн нийгмийн даатгалын шимтгэл ногдох орлогын бүрэлдэхүүнд дараах цалин хөлс, түүнтэй адилтгах орлогыг хамааруулна:</p> <p>19.1.2.Иргэний хуулийн 343, 359 дүгээр зүйлд заасан ажил гүйцэтгэх, хөлсөөр ажиллах “гэрээ болон тэдгээртэй адилтгах” гэрээгээр тохирсон цалин хөлс;</p>	<p>"19.1.2.Энэ хуулийн 7.2.2 7.2.3-т заасан албан журмаар даатгуулах хүнтэй байгуулсан гэрээгээр тохирсон цалин хөлс, олговор;" гэж өөрчлөн найруулах.</p>

Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуулийн 7 дугаар зүйлийн 7.2.2 дахь заалтад “Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт үйл ажиллагаа явуулж байгаа гадаадын аж ахуйн нэгж, байгууллага, түүний салбар, төлөөлөгчийн газар, Монгол Улсад байрладаггүй өөрийн төлөөний газраар дамжуулан үйл ажиллагаа явуулж байгаа гадаадын аж ахуйн нэгж, Монгол Улсаас эх үүсвэртэй орлого олж байгаа гадаадын аж ахуйн нэгж, төлөөний газарт ажиллаж байгаа ажилтан”, 7.2.3 дахь заалтад “Монгол Улсад суугаа гадаад улсын дипломат төлөөлөгчийн болон консулын газар, олон улсын байгууллага, гадаадын зээл, тусламжаар хэрэгжиж байгаа төсөл, хөтөлбөрийн нэгж, салбар, төлөөлөгчийн газар, төлөөний газарт ажиллаж байгаа ажилтан” нь ажил олгогчтой байгуулсан гэрээний төрлөөс үл хамааран¹⁰ нийгмийн даатгалд албан журмаар даатгуулахаар заасан байна. Иймд хуулийг нэг мөр ойлгож, хэрэгжүүлэх, тодорхойгүй байдал үүсэхээс сэргийлэх зорилгоор Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуулийн 19 дүгээр зүйлийн 19.1.2 дахь заалтыг өөрчлөн найруулахаар хуулийн төсөлд тусгав.

4.Хуулийн төслийн 2 дугаар зүйлийн 2 дахь заалтаар Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуулийн 32 дугаар зүйлийн 32.2.1 дэх заалтыг дараах байдлаар өөрчлөн найруулахаар тусгасан талаар:

ОДООГИЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ	ТӨСЛИЙН ХУВИЛБАР
<p>32.2.Ажил олгогч дараах үүрэг хүлээнэ:</p> <p>32.2.1.хөдөлмөрийн гэрээ, ажил гүйцэтгэх, хөлсөөр ажиллах болон тэдгээртэй адилтгах гэрээ байгуулсан өдрөөс эхлэн ажилтныг нийгмийн даатгалд албан журмаар даатгуулах;</p>	<p>“32.2.1.энэ хуульд нийгмийн даатгалд албан журмаар даатгуулахаар заасан хүнийг ажиллуулсан, гэрээ байгуулсан өдрөөс эхлэн түүнийг нийгмийн даатгалд албан журмаар даатгуулах;” гэж өөрчлөн найруулах.</p>

Энэ өөрчлөлт нь хуулийн төслийн 2 дугаар зүйлээр өөрчлөгдөх Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуулийн 19 дүгээр зүйлийн 19.1.2 дахь заалт, хуулийн төслийн 3 дугаар зүйлд заасан тус хуулийн 7 дугаар зүйлийн 7.3.4 дэх заалтад оруулж байгаа

¹⁰ Сангийн сайдын 2021 оны 1 дүгээр сарын 11-ний өдрийн 4 дүгээр тушаалын хавсралтаар баталсан “Засгийн газрын гадаад зээлийн хөрөнгийг ашиглах, эдгээр хөрөнгөөр санхүүжих төсөл, арга хэмжээг хэрэгжүүлэх, зохион байгуулах, санхүүжүүлэх, хяналт тавих, үнэлэх журам”-ын дагуу төсөл хэрэгжүүлэх нэгж нь ажилтантай хөлсөөр ажиллах гэрээ байгуулан ажиллуулж, ажилтнуудаа нийгмийн даатгалд албан журмаар хамруулдаг практик байдаг

өөрчлөлт, хуулийн төслийн 4 дүгээр зүйлд тусгасан хуулийн 7.4.10, 7.10 дахь хэсгийг тус тус хүчингүй болсонд тооцохоор оруулж байгаа өөрчлөлт зэрэг өмчийн бүх хэлбэрийн хуулийн этгээд, хүнтэй “ажил гүйцэтгэх гэрээ, хөлсөөр ажиллах гэрээ болон тэдгээртэй адилтгах гэрээгээр тохирсон хөлс”-өөр ажиллаж байгаа хүнийг нийгмийн даатгалд албан журмаар даатгуулахгүй байх зохицуулалттай холбоотой.

5.Хуулийн төслийн 3 дугаар зүйлд заасан Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуулийн 7 дугаар зүйлийн 7.2.2 дахь заалтаас “гадаадын хөрөнгө оруулалттай хуулийн этгээд,” гэснийг хасах талаар:

Хөрөнгө оруулалтын тухай хууль¹¹-ийн 3 дугаар зүйлийн 3.1.5 дахь заалтад “гадаадын хөрөнгө оруулалттай аж ахуйн нэгж” гэж Монгол Улсын хууль тогтоомжийн дагуу байгуулагдсан, хуулийн этгээдийн нийт гаргасан хувьцааны 25 буюу түүнээс дээш хувийг гадаадын хөрөнгө оруулагч эзэмшиж байгаа бөгөөд гадаадын хөрөнгө оруулагч тус бүрийн оруулсан хөрөнгө оруулалтын хэмжээ нь 100 мянган америк доллар буюу түүнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөс дээш байх аж ахуйн нэгжийг” ойлгоно гэж заасан. Хуульд заасан энэхүү тодорхойлолтоос үзвэл гадаадын хөрөнгө оруулалттай аж ахуйн нэгж нь Монгол Улсын хуулийн дагуу байгуулагдаж, бүртгэгдсэн Монгол Улсын аж ахуйн нэгж байна.¹²

Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуулийн 7 дугаар зүйлийн 7.2.1 дэх заалтад “өмчийн бүх хэлбэрийн хуулийн этгээд, хүнтэй хөдөлмөрийн гэрээний дагуу ажиллаж байгаа ажилтан” нийгмийн даатгалд албан журмаар даатгуулна гэж заасан буюу үүнд “гадаадын хөрөнгө оруулалттай аж ахуйн нэгж”-д хөдөлмөрийн гэрээгээр ажиллаж байгаа ажилтан хамаарах нь тодорхой юм. Иймд “гадаадын хөрөнгө оруулалттай аж ахуйн нэгж”-ийг тусад нь хуулийн 7 дугаар зүйлийн 7.2.2 дахь заалтад дахин тусгайлан заах шаардлагагүй байна.

Нөгөөтээгүүр, энэ зохицуулалт хэвээр байснаар Монгол Улс хөрөнгө оруулалтын таатай орчныг бүрдүүлэх зорилт тавьсан атлаа гадаадын хөрөнгө оруулалттай аж ахуйн нэгжийг Монгол Улсын аж ахуйн нэгж, хуулийн этгээдээс тусад нь салгаж, ялгаварласан, тодорхойгүй, ойлгомжгүй байдал үүсэхээр байх тул Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуулийн 7 дугаар зүйлийн 7.2.2 дахь заалтын “гадаадын хөрөнгө оруулалттай хуулийн этгээд,” гэснийг хасахаар хуулийн төсөлд тусгасан.

6.Хуулийн төслийн 3 дугаар зүйлд заасан Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.17 дахь заалтын “гэрээ, ажил гүйцэтгэх гэрээ, хөлсөөр ажиллах гэрээ болон тэдгээртэй адилтгах”, “хоол, унаа, орон сууцны ашиглалтын төлбөр, хэрэв нийтийн халаалтгүй сууц, гэрт амьдардаг бол түлш худалдан авахад зориулан мөнгөн хэлбэрээр олгосон хөнгөлөлт,” гэснийг, 7 дугаар зүйлийн 7.3.4 дэх заалтын “гэрээ, ажил гүйцэтгэх, хөлсөөр ажиллах болон тэдгээртэй адилтгах” гэснийг, 19 дүгээр зүйлийн 19.1.3 дахь заалтын “хоол, унаа, түлээ, нүүрсний үнийн хөнгөлөлт, орон сууцны ашиглалтын төлбөр, тэдгээртэй адилтгах бусад орлого,” гэснийг тус тус хасах заалтын талаар:

¹¹ 2013 оны 10 дугаар сарын 3-ны өдөр батлагдаж, тухай бүр нэмэлт, өөрчлөлт орсон Хөрөнгө оруулалтын тухай Монгол Улсын хууль <https://legalinfo.mn/mn/detail/9491>

¹² Улсын дээд шүүхийн хяналтын шатны захиргааны хэргийн шүүх хуралдааны тогтоол. 2017.06.12, Дугаар 227, <https://legaldata.mn/shiidver/zahirgaa/view/882>

“Ажил гүйцэтгэх гэрээ, хөлсөөр ажиллах гэрээ болон тэдгээртэй адилтгах гэрээгээр тохирсон хөлс”, “хоол, унаа, орон сууцны ашиглалтын төлбөр, хэрэв нийтийн халаалтгүй сууц, гэрт амьдардаг бол түлш худалдан авахад зориулан мөнгөн хэлбэрээр олгосон хөнгөлөлт,”-өөс нийгмийн даатгал шимтгэлийг суутгахгүй байх хуулийн төслийн үзэл баримтлалын хүрээнд Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.17 дахь заалт, 7 дугаар зүйлийн 7.3.4 дэх заалт, 19 дүгээр зүйлийн 19.1.3 дахь заалт, 32 дугаар зүйлийн 32.2.1 дэх заалтаас холбогдох агуулга, үгсийг хасахаар, 7 дугаар зүйлийн 7.4.10 дахь заалт, 7.10 дахь хэсгийг тус тус хүчингүй болгохоор хуулийн төсөлд тусгасан.

Монгол Улсын Их Хурлаас 2008 оны 5 дугаар сарын 8-ны өдөр баталсан Нийгмийн даатгалын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн үзэл баримтлалд “... даатгуулагчид унаа, хоолны зардлыг нөхөх олговор, орон сууц, түлээ, нүүрсний үнийн хөнгөлөлтийг хөдөлмөрийн болон хамтын гэрээ, хэлэлцээр, байгууллагын дотоод журам, түүнтэй адилтгах шийдвэрээр тогтоосон хэмжээнээс илүү олгосон бол зөвхөн илүү гарсан хэсгийг хамааруулахаар хуулийн холбогдох зүйл, заалтад өөрчлөлт оруулна. Ингэснээр ажил олгогчийн шимтгэлийн дарамт тодорхой хэмжээгээр буурах болно”¹³ гэсэн байх боловч энэ талаарх зохицуулалтыг хуулийн төсөлд тусгалгүйгээр ажилтанд олгосон аливаа унаа, хоолны төлбөр, орон сууц, түлээ, нүүрсний үнийн хөнгөлөлтийн орлогод нийгмийн даатгалын шимтгэл ногдуулах зохицуулалттайгаар хуулийн төслийг баталж, энэ зохицуулалт тийнхүү хуульд анх тусгагдан, одоог хүртэл үйлчилж байна.

Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 101 дүгээр зүйлийн 101.1 дэх хэсэгт “Цалин хөлс нь үндсэн цалин, нэмэгдэл, нэмэгдэл хөлс, ээлжийн амралтын цалин, шагнал урамшууллаас бүрдэнэ.” гэж заасан ба хоол, унааны төлбөр, түлээ, нүүрсний үнийн хөнгөлөлт нь цалин хөлсний бүрэлдэхүүнд ордоггүй. Хоол, унааны төлбөр, түлээ, нүүрсний үнийн хөнгөлөлт нь ажил олгогчоос ажилтныхаа өдөр тутмын хэрэгцээнд дэмжлэг үзүүлэх, тулгарч буй нийгмийн эрсдэл, санхүүгийн ачааллыг бууруулах зорилготой байдаг. Иймд “хоол, унаа, орон сууцны ашиглалтын төлбөр, хэрэв нийтийн халаалтгүй сууц, гэрт амьдардаг бол түлш худалдан авахад зориулан мөнгөн хэлбэрээр олгосон хөнгөлөлт”-өөс нийгмийн даатгал шимтгэлийг суутгах зохицуулалтыг хасахаар хуулийн төсөлд тусгасан болно.

---oOo---

---

¹³ Монгол Улсын Их Хурлын Тамгын газар. Нийгмийн даатгалын тухай багц хуулиудад нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл. Хуулийн хувийн хэрэг.

**НИЙГМИЙН ДААТГАЛЫН ЕРӨНХИЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ
ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ЗААЛТЫГ НИЙГМИЙН ДААТГАЛЫН ЕРӨНХИЙ
ХУУЛИЙН ХОЛБОГДОХ ЗААЛТТАЙ ХАРЬЦУУЛСАН ХУВИЛБАР**

ОДООГИЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ	ТӨСЛИЙН ХУВИЛБАР
Нэмэх	
<p>19 дүгээр зүйл.Нийгмийн даатгалын шимтгэл ногдох орлогын бүрэлдэхүүн</p>	<p>19 дүгээр зүйлд: “19.5.Ажил олгогчийн нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөх сарын цалин хөлс, түүнтэй адилтгах орлогын дээд хэмжээ тухайн үед мөрдөж байгаа сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 10 дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцүү байна.” гэсэн хэсэг нэмэх.</p>
<p>24.1.Дараах тохиолдолд нийгмийн даатгалын шимтгэлийг нөхөн төлүүлнэ: 24.1.1.ажил олгогч нийгмийн даатгалын шимтгэл ногдох цалин хөлсний сан, түүнтэй адилтгах орлогыг нуусан буюу хэмжээг нь санаатайгаар бууруулсан бол; 24.1.2.ажил олгогч энэ хуулийн 21.1-д заасан хугацаанд төлөөгүй, эсхүл дутуу төлсөн бол; 24.1.3.сайн дураар даатгуулах гэрээгээр тохирсон хугацаанд төлөөгүй бол; 24.1.4.хууль бусаар ажлаас халагдсан тухай шүүхийн шийдвэр гарсан бол; 24.1.5.хилс хэргээр мөрдөгдсөн, хилс хэргээр хорих ял эдэлсэн тухай шүүхийн шийдвэр гарсан бол. 24.1.6.Малчны тухай хуульд заасан бол.</p>	<p>24 дүгээр зүйлийн 24.1 дэх хэсэгт: “24.1.7.ажил олгогч Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 41.3-т¹⁴ заасныг зөрчсөн нь шүүх, хөдөлмөрийн эрхийн маргаан шийдвэрлэх эрх бүхий этгээд, хөдөлмөрийн хяналтын улсын байцаагчийн шийдвэрээр тогтоогдсон бол.” гэсэн заалт нэмэх.</p>
Өөрчлөн найруулах	
<p>19.1.Даатгуулагч, ажил олгогчийн нийгмийн даатгалын шимтгэл ногдох орлогын бүрэлдэхүүнд дараах цалин хөлс, түүнтэй адилтгах орлогыг хамааруулна: 19.1.2.Иргэний хуулийн 343, 359 дүгээр зүйлд заасан ажил гүйцэтгэх, хөлсөөр ажиллах “гэрээ болон</p>	<p>19 дүгээр зүйлийн 19.1.2 дахь заалтыг: “Энэ хуулийн 7.2.2, 7.2.3-т заасан албан журмаар даатгуулах хүнтэй байгуулсан гэрээгээр тохирсон цалин хөлс, олговор;” гэж өөрчлөн найруулах.</p>

¹⁴ Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 41 дүгээр зүйлийн 41.3 дахь хэсэг. “Ажил олгогч, ажилтны хоорондын харилцаа нь энэ хуулийн 4.1.15-д заасан хөдөлмөр эрхлэлтийн харилцааны шинжтэй бол хөдөлмөрийн гэрээнээс өөр төрлийн гэрээ байгуулахыг хориглоно. Хөдөлмөрийн гэрээнээс өөр төрлийн гэрээ байгуулсан боловч уг харилцаа нь хөдөлмөр эрхлэлтийн харилцааны шинжийг агуулсан бол түүнийг хөдөлмөрийн гэрээ байгуулсанд тооцно.”

<p>тэдгээртэй адилтгах” гэрээгээр тохирсон цалин хөлс;</p>	
<p>32.2.Ажил олгогч дараах үүрэг хүлээнэ: 32.2.1.хөдөлмөрийн гэрээ, ажил гүйцэтгэх, хөлсөөр ажиллах болон тэдгээртэй адилтгах гэрээ байгуулсан өдрөөс эхлэн ажилтныг нийгмийн даатгалд албан журмаар даатгуулах;</p>	<p>32 дугаар зүйлийн 32.2.1 дэх заалтыг “энэ хуульд нийгмийн даатгалд албан журмаар даатгуулахаар заасан хүнийг ажиллуулсан, гэрээ байгуулсан өдрөөс эхлэн түүнийг нийгмийн даатгалд албан журмаар даатгуулах;” гэж өөрчлөн найруулах.</p>
<p>Хасах</p>	
<p>4.1.Энэ хуульд хэрэглэсэн дараах нэр томъёог доор дурдсан утгаар ойлгоно: 4.1.17."цалин хөлс, түүнтэй адилтгах орлого" гэж Хөдөлмөрийн тухай хууль, Төрийн албаны тухай хууль, Иргэний хуульд заасан хөдөлмөрийн <u>“гэрээ, ажил гүйцэтгэх гэрээ, хөлсөөр ажиллах “гэрээ болон тэдгээртэй адилтгах”</u> гэрээгээр тохирсон цалин хөлс, олговор, хөлс, хамтын гэрээ, хамтын хэлэлцээр, хөдөлмөрийн дотоод журамд заасны дагуу ажил олгогчоос сар, улирал, жил тутам, эсхүл тухайн тохиолдол бүрд олгож байгаа шагнал, урамшуулал, <u>“хоол, унаа, орон сууцны ашиглалтын төлбөр, хэрэв нийтийн халаалтгүй сууц, гэрт амьдардаг бол түлш худалдан авахад зориулан мөнгөн хэлбэрээр олгосон хөнгөлөлт,”</u> сайн дураар даатгуулагчийн өөрөө мэдүүлсэн орлогыг;</p>	<p>4 дүгээр зүйлийн 4.1.17 дахь заалтын “гэрээ, ажил гүйцэтгэх гэрээ, хөлсөөр ажиллах гэрээ болон тэдгээртэй адилтгах”; “хоол, унаа, орон сууцны ашиглалтын төлбөр, хэрэв нийтийн халаалтгүй сууц, гэрт амьдардаг бол түлш худалдан авахад зориулан мөнгөн хэлбэрээр олгосон хөнгөлөлт,” гэснийг хасах.</p>
<p>7.2.Энэ хуулийн 6.1.1, 6.1.2, 6.1.3, 6.1.4-т заасан нийгмийн даатгалын төрөлд дараах Монгол Улсын иргэн, гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүн, хуульд өөрөөр заагаагүй бол төрийн албан хаагч албан журмаар даатгуулна: 7.2.2.Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт үйл ажиллагаа явуулж байгаа <u>“гадаадын хөрөнгө оруулалттай хуулийн этгээд,”</u> гадаадын аж ахуйн нэгж, байгууллага, түүний салбар, төлөөлөгчийн газар, Монгол Улсад байрладаггүй өөрийн төлөөний газраар дамжуулан үйл ажиллагаа явуулж байгаа гадаадын аж ахуйн нэгж, Монгол Улсаас эх үүсвэртэй орлого олж байгаа</p>	<p>7 дугаар зүйлийн 7.2.2 дахь заалтын “гадаадын хөрөнгө оруулалттай хуулийн этгээд,” гэснийг хасах.</p>

<p>гадаадын аж ахуйн нэгж, төлөөний газарт ажиллаж байгаа ажилтан;</p>	
<p>7.3.Энэ хуулийн 6.1.1, 6.1.2, 6.1.4-т заасан нийгмийн даатгалын төрөлд дараах хүн албан журмаар даатгуулна: 7.3.4.ажил олгогч, хүнтэй “хөдөлмөрийн <u>“гэрээ, ажил гүйцэтгэх, хөлсөөр ажиллах болон тэдгээртэй адилтгах”</u> гэрээний дагуу ажиллаж байгаа Нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэврийн тухай хууль, Нийгмийн даатгалын сангаас олгох үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчний тэтгэвэр, тэтгэмж, төлбөрийн тухай хууль, Нийгмийн халамжийн тухай хууль, Цэргийн алба хаагчийн тэтгэвэр, тэтгэмжийн тухай хуульд заасны дагуу тэтгэвэр тогтоолгосон тэтгэвэр авагч.</p>	<p>7 дугаар зүйлийн 7.3.4 дэх заалтын “гэрээ, ажил гүйцэтгэх, хөлсөөр ажиллах болон тэдгээртэй адилтгах” гэснийг хасах.</p>
<p>19.1.Даатгуулагч, ажил олгогчийн нийгмийн даатгалын шимтгэл ногдох орлогын бүрэлдэхүүнд дараах цалин хөлс, түүнтэй адилтгах орлогыг хамааруулна: 19.1.3.ажил олгогчоос даатгуулагчид мөнгөн хэлбэрээр олгосон <u>“хоол, унаа, түлээ, нүүрсний үнийн хөнгөлөлт, орон сууцны ашиглалтын төлбөр, тэдгээртэй адилтгах бусад орлого,”</u> сар, улирал, жилийн ажлын үр дүнг харгалзан олгосон шагнал, урамшуулал;</p>	<p>19 дүгээр зүйлийн 19.1.3 дахь заалтын “хоол, унаа, түлээ, нүүрсний үнийн хөнгөлөлт, орон сууцны ашиглалтын төлбөр, тэдгээртэй адилтгах бусад орлого,” гэснийг хасах.</p>
Хүчингүй болгох	
<p>7.4.Энэ хуулийн 6.1.1, 6.1.2-т заасан нийгмийн даатгалын төрөлд дараах хүн албан журмаар даатгуулна: 7.4.10.өмчийн бүх хэлбэрийн хуулийн этгээд, хүнтэй ажил гүйцэтгэх, хөлсөөр ажиллах болон тэдгээртэй адилтгах гэрээний дагуу ажиллаж байгаа ажилтан.</p>	<p>7 дугаар зүйлийн 7.4.10 дахь заалтыг хүчингүй болсонд тооцох.</p>
<p>7.10.Даатгуулагч сайн дураар даатгуулсан хугацаанд энэ хуулийн 19.1.2-т заасан гэрээгээр ажил гүйцэтгэсэн бол энэ хуулийн 7.9 дэх хэсэг хамаарахгүй.</p>	<p>7 дугаар зүйлийн 7.10 дахь хэсгийг хүчингүй болсонд тооцох.</p>